

Л. Ф. ФОМІНА

Одеський національний політехнічний університет
Одеса, Україна
Електронна пошта: onomastic.ua@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9599-5332>

НАЗВИ СУЗІР'ІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ СТАРОГО ЗАВІТУ

У статті розглядаються назви Великої Ведмедиці, Оріона та зоряного скупчення Плеяди у восьми повних перекладах Біблії українською мовою XIX–XXI ст. Крім вступної частини та короткого огляду історії українських перекладів, стаття складається з трьох розділів. У першому розділі проаналізовано давньоєврейські назви *Аш*, *Кіма*, *Кесіль*, які наявні в перекладі Патріарха Філарета (Денисенка) з Синодальної Біблії (1876 р.), а також у перекладі «Біблії нового світу», створеному релігійним товариством «Свідки Єгови». У другому розділі висвітлено народні українські назви, характерні також для всього слов'янського світу, — *Віз*, *Волосожар*, *Квочка*, *Косарі*, що їх використано в першому повному перекладі Біблії українською мовою — Кулішевій Біблії, яка своїм авторитетом створила певну традицію, стверджуючи самотність і повноцінність української мови, і за цим взірцем пішли І. Огієнко та І. Хоменко. Третій розділ присвячено грецизмам *Плеяди*, *Оріон*, *Арктур* як еквівалентам номінацій, представлених у протографі — Септуагінті, виявленим у перекладі о. Рафаїла. Авторка доходить висновку, що всі перекладачі у своїй духовній роботі мали на увазі зрозумілість, доступність астрономічних назв для православного читача біблійних текстів, але для кожного часу ця мета по-іншому реалізована: якщо для XIX ст. такими зрозумілими були народні назви, то в XX і XXI ст. вони забуваються і більше знайомими стають грецькі за походженням і загальновідомі *Велика Ведмедиця*, *Оріон*, *Плеяди*. Це стосується також перекладу Острозької Біблії, астрономічні назви якої створювалися ще за часів діяльності перших слов'янських просвітителів Кирила і Мефодія і для нашого часу стали надто застарілими. Авторка констатує, що в астрономічних назвах знайшли відображення різні етнокультури: юдейська космонімія більшою мірою є антропоморфною, а слов'янська, у тому числі українська, відтворює селянський погляд на світ і зоряне небо.

Ключові слова: космоніми, Кулішева Біблія, переклади І. Огієнка та І. Хоменка, новітні переклади Біблії українською мовою.

Вступ. Космоніми (або астроніми), які відтворюють особливості побуту і життєвого устрою різних етносів, національну специфіку світосприйняття, — одні з найдавніших власних назв у людській культурі. Вони мають низку специфічних рис порівняно з іншими класами пропріативів. Це, по-перше, обмеженість пойменованих у народній космонімії зоряних груп. Власне, їх не більше десяти. «Слов'янська народна астронімія, — зауважує М. Рут, — ніколи не обіймала великої кількості об'єктів, оскільки, не будучи ані мисливцями, ані кочівниками, ані мореплавцями, слов'яни не мали потреби

- B. m: Vydavnytstvo Ottziv Vasylian «Misioner», 2007. URL: <https://ukrbible.at.ua/> (last accessed: 27.04.2020). [In Ukrainian].
- Kulish Sviate Pysmo Staroho i Novoho Zavitu rusko-ukrainskoiu movoiu. Vien: Vydavnytstvo Brytanskoho i Zakordonnoho Bibliinoho tovarystva, 1904. [In Ukrainian].
- OB Bibliia sirěch knigi Vethago i Novago zavěta po yazyku Slověnsku. Ostrog, 1581. Lviv: Blahodiinyi fond «Knyha», 2006. [In Old Ukrainian].
- Ohiienko Bibliia abo Knyhy sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zavitu iz davnioievreiskoi i hretskoi nanovo perekladena. I. Ohiienko (Transl.), 988–1988. Yuvileine vydannia z nahody tysiacholittia khrystianstva v Ukraini. URL: [https://uk.wikisource.org/wiki/Біблія_\(Огієн\(ко\)\)](https://uk.wikisource.org/wiki/Біблія_(Огієн(ко))) (last accessed: 04.05.2020). [In Ukrainian].
- Rafail 2011 Bibliia abo Knyhy Sviatoho pysma Staroho ta Novoho Zapovitu iz movy davnioievreiskoi i hretskoi na ukrainsku doslivno nanovo perekladena iieromonakhom o. Rafailom (Romanom Turkoniakom). B. m: Vydavnytstvo Ukrainskoho Bibliinoho tovarystva, 2011. [In Ukrainian].
- Septuaginta Septuaginta graece Id est Vetus Testamentum graece iuxta XXL interpretes edidit Alfred Rahlfs. URL: <https://manuscript-bible-ru>. (last accessed: 03.04.2020).
- Sinod Bibliya Knigi Svyashchennogo Pisaniya Vethago i Novogo Zaveta. Kanonicheskie. V russkom perevode. S parallel'nymi mestami. Moscow: Izdatel'stvo Vsesoyuznogo soveta hristian-baptistov, 1968. [In Russian].
- SłowSSL Słownik stereotypów i symboli ludowych. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska (Eds.). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie-Sklodowskiej, 1996. T. 1. Kosmos.
- SRYa XI–XII vv. Slovar' russkogo yazyka XI–XII vv. (1981). Iss. 8. F. P. Filin (Chief Ed.). Moscow: Nauka. [In Russian].

L. F. FOMINA

Odesa National Polytechnical University
Odesa, Ukraine
E-mail: onomastic.ua@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9599-5332>

CONSTELLATION NAMES IN UKRAINIAN TRANSLATIONS OF THE BIBLE

The article explores the names of The Great Bear, Orion and the star constellation of Pleiades in the eight full translations of the Bible into the Ukrainian language of XIX–XXI c. Besides the Introduction and the Brief summary of the Ukrainian translations history, the article is made up of three sections. In the first section we analyze the ancient Hebrew names, such as *Ash*, *Kima* and *Kesil*, which are found in the translation by Patriarch Philaret (Denysenko) of the Synodic Bible (1876), and also in the New World Translation, made by the religious society “Jehovah’s Witnesses”. The second chapter focuses on the folk Ukrainian names, also typical for the whole Slavic world, such as *Viz*, *Volosozhar*, *Kvochka*, *Kosari*, used in the first full translation of the Bible into Ukrainian — Kulish’s Bible, which, by its authority, has created a certain tradition, proclaiming the authenticity and comprehensiveness of the Ukrainian language, and has become the standard, later followed by Ivan Ogiienko and Ivan Khomenko. The third section is dedicated to such Graecisms as *Pleiads*, *Orion*, *Arcturus*, being equivalents for the nominations, presented in the protograph Septuaginta, found in the translation by Father Raphael. The author comes to the conclusion that all the translators in their clerical work aimed to make the

astronomic names available and understandable to the orthodox reader of the biblical texts, but for each period of time this aim was achieved differently: if for the XIX century such understandable ones were folk names, in XX and XXI centuries they have been forgotten and replaced by the more familiar Greek-originated and common *The Great Bear, Orion and Pleiads*. This concerns also the translation of the Ostrog Bible, whose astronomic names had been formed in the times of the first Slavic enlighteners Cyril and Methodius and have become too archaic for our times. The author states that different ethno-cultures have been reflected in the astronomical names: Judaic cosmonymy is more of the anthropomorphic character, while Slavic, including the Ukrainian one, reflects the villatic view to the world and the sky of stars.

Keywords: cosmonyms, the Kulish's Bible, translations by I. Ohiyenko and I. Khomenko, the latest translations of the Bible into Ukrainian.

Дата надходження до редакції — 14.05.2020

Дата затвердження редакцією — 28.05.2020